

DISKUSIA

AKTUÁLNE VÝZVY V POSTAVENÍ TAIWANU VO SVETOVOM HOSPODÁRSTVE

Ing. Marek Csabay, PhD.¹

ABSTRAKT

Taiwan patrí vzhľadom na vysokú konkurenčnú schopnosť, osobitné postavenie ako významného dodávateľa informačných a komunikačných technológií, značnú mieru prepojenosti s rastúcou čínskou ekonomikou a vysoký stupeň hospodárskeho rozvoja vo všeobecnosti k najvýznamnejším ekonomikám vo svetovom hospodárstve. Článok sa zaoberá aktuálnymi výzvami v medzinárodnom ekonomickom prostredí, ktorým Taiwan čelí. Pozornosť je venovaná špecifikám hospodárskeho vývoja Taiwanu, ktoré viedli k vybudovaniu osobitného postavenia vo svetovej ekonomike, ako i trendom obchodno-politickej integrácie v regióne juhovýchodnej Ázie, ktorého je Taiwan súčasťou.

Kľúčové slová: Taiwan, juhovýchodná Ázia, obchodná politika, zóna voľného obchodu, ekonomická integrácia

ABSTRACT

Taiwan is one of the most important economies in the world due to its competitiveness, its position of a main supplier of information and communication technologies, its level of integration with the growing Chinese economy and – in general – due to its level of development. The article deals with current challenges that Taiwan is facing in the international economic arena. Attention is given to the specifics of Taiwan's economic development that have led to its unique position in the world economy as well as to the trade-political integration in the region of Southeast Asia to which Taiwan belongs.

Key words: Taiwan, Southeast Asia, Trade Policy, Free Trade Area, Economic Integration

JEL: F59, O53

---

¹ Autor mal príležitosť pôsobiť v teritóriu ako ekonomický diplomat MZVaEZ SR, je autorom Ekonomickej informácie o teritóriu – Taiwan 2012 a 2013.

ÚVOD

V ostatnom čase čelí Taiwan zdanlivo neobvyklému počtu výziev, ktoré vyplývajú jednak z aktuálneho vývoja vo svetovej ekonomike, a jednak z dozrievajúceho postavenia porovnateľného v mnohých ohľadoch s priemyselne rozvinutými ekonomikami. Dynamický vývoj od druhej polovice 20. storočia priniesol Taiwanu označenie jedného z tigrov juhovýchodnej Ázie (spoločne s Hongkongom, Singapurom a Kórejskou republikou) a zaradenie do skupiny tzv. novoindustrializovaných štátov (Newly Industrialized Economies - NICs).² Priemerný hospodársky rast vo výške 10 % ročne (a nárast HDP p. c. 8 % ročne) za viac ako polstoročie³ priniesli zásadné zvýšenie hospodárskej úrovne, ako aj kvality života obyvateľov. Súčasná hospodárska úroveň umožňuje zaradiť Taiwan nielen medzi NICs, ale ako ukazuje napríklad prax Medzinárodného menového fondu aj medzi hospodársky vyspelé štáty⁴, prípadne medzi najvyspelejšie ekonomiky (inovačne orientované) podľa Medzinárodného ekonomického fóra.⁵

Dosiahnutý stupeň rozvoja je nielen dôsledkom priaznivého externého prostredia, ale i odrazom vhodne zvolenej hospodárskej politiky a správneho prispôsobenia sa podmienkam, v ktorých sa ekonomika rozvíja. Schopnosť adaptácie a štrukturálnych zmien možno považovať za inherentnú súčasť fungovania taiwanskej ekonomiky, ako i podnikateľskej kultúry. Spomalenie hospodárskeho rastu v roku 2012 a odhalenie pretrvávajúcej zraniteľnosti vyplývajúcej zo závislosti od tradičných trhov opätovne otvára tému orientácie taiwanskej ekonomiky. Práve zmeny vo vonkajšom prostredí vedú k úvahám o potrebe štrukturálnych zmien, či už z pohľadu ekonomiky samotnej alebo v teritoriálnej orientácii vývozu. Potvrdením akútnej potreby novej definície charakteru ekonomiky je i rastúci počet hospodársko-politických stratégií v podobe plánov prijatých taiwanskou vládou v ostatných rokoch. Odhliadnuc od 16. strednodobého plánu na roky 2013-2016⁶, v roku 2011 v reakcii na spomalenie rastu západných ekonomík bol prijatý Economic Climate Response Program, v roku 2012 v reakcii na spomalenie samotnej taiwanskej ekonomiky Economic Power-Up Plan, ktorý dopĺňal tzv. Dragon Plan v oblasti zahraničného obchodu.

---

² Novoindustrializované krajiny (Newly Industrialized Countries – NICs) predstavujú najvyspelejšiu skupinu v rámci rozvojových štátov a pri niektorých z nich možno uvažovať o zaradení do skupiny rozvinutých ekonomík. Geograficky ich môžeme lokalizovať do Latinskej Ameriky a juhovýchodnej Ázie, pričom ich spoločným znakom je absolvovanie procesu tzv. novej industrializácie v priebehu druhej polovice 20. storočia a úspešné vymenenie veľkej časti populácie z chudoby. Bližšie pozri napr.: TODARO, M. P. - SMITH, S. C. (2011): *Economic Development*, LIPKOVÁ, Ľ. a kol. (2011): *Medzinárodné hospodárske vzťahy* alebo CSABAY, M. a kol. (2011): *Ekonomika rozvojových štátov*.

³ CEPD (2012): *Economic Development R.O.C. (Taiwan)*, s. 7

⁴ V rámci skupiny „Iné vyspelé ekonomiky“ (angl. Other Advanced Economies), bližšie pozri napr. IMF (2012): *World Economic Outlook – October 2012*, s. 180

⁵ Skupina angl. označovaná „Innovation-Driven“ zahŕňa 35 najvyspelejších ekonomík sveta, bližšie pozri SCHWAB, K. (ed.) (2012): *The Global Competitiveness Report 2012–2013: Full Data Edition*, s. 10

⁶ Strednodobé plány rozvoja sú základným nástrojom hospodárskej politiky Taiwanu, prvý štvorročný plán bol prijatý v roku 1953.

Predkladaný článok nie je komplexnou analýzou postavenia Taiwanu vo svetovej ekonomike, avšak svojím prístupom a argumentačnou základňou siaha k inštrumentáriu, ktoré je pri takejto analýze obvyklé. Rovnako článok nemá v úmysle postihnúť všetky zmeny v postavení Taiwanu vo svetovom hospodárstve, ani zahrnúť všetky výzvy z nich vyplývajúce. Samotné hodnotenie aktuálneho vývoja si kladie skôr za ambíciu postihnúť kľúčové – hospodársky vývoj ovplyvňujúce – trendy vo vonkajšom prostredí, pričom v prípade potreby venuje pozornosť aj vývoju vo vnútornom prostredí otvorenej ekonomiky Taiwanu.

1 Východiská pri skúmaní postavenia Taiwanu vo svetovom hospodárstve

Napriek prevažne ekonomickému a obchodno-politickému zameraniu tohto článku treba čitateľovi pripomenúť základný prvok definujúci jedinečné postavenie Taiwanu v medzinárodných vzťahoch, ktorým je ovplyvňovaná nielen jeho pozícia v medzinárodných ekonomických vzťahoch, ale i samotné východiská tvorby hospodárskej politiky, ktorá musí abstrahovať od niektorých nástrojov s medzinárodným charakterom. Od 70. rokov 20. storočia je Taiwan (Čínska republika, angl. Republic of China – R.O.C.) v medzinárodne nerovnoprávnom postavení vzhľadom na prevládajúce uplatňovanie politiky jednej Číny a uznávanie Čínskej ľudovej republiky väčšinou členov medzinárodného spoločenstva. Taiwan (R.O.C.) v súčasnosti uznáva 23 štátov, spomedzi nich iba jeden európsky – Svätá stolica, 4 africké, 6 oceánskych a 12 zo Strednej a Južnej Ameriky, resp. Karibskej oblasti.⁷

Na základe uplatňovania politiky jednej Číny je Taiwan vnímaný ako hospodárska a kultúrna entita, avšak nemôže sa zúčastňovať na činnosti väčšiny medzinárodných organizácií⁸ a rovnako je veľmi problematickou i tvorba a rozvoj zmluvnej základne (vrátane hospodársko-politickej) vzhľadom na obavy z reakcií čínskej vlády. Bilaterálne vzťahy s tretími štátmi sú tak rozvíjané v rovinách kultúrnej a predovšetkým hospodárskej spolupráce s vecnými a formálnymi obmedzeniami, ktorých hranice sa priebežne posúvajú, i keď ich dynamika je nízka. Pragmatizmus a opatrnosť partnerov Taiwanu treba chápať vzhľadom na politický, v prípade bezprostredných susedov i vojenský, globálne však predovšetkým hospodársky vplyv a potenciál Číny.

1.1 Štrukturálna adaptácia v hospodárskom rozvoji Taiwanu

Na pochopenie postavenia ekonomiky Taiwanu vo svetovom hospodárstve treba venovať pozornosť o. i. modelu hospodárskeho rozvoja, ktorým krajina prešla od importnej substitúcie cez proexportnú orientáciu až po vybudovanie kľúčového postavenia v globálnych dodávateľských sieťach informačných a komunikačných technológií (IKT). Moderná história hospodárskeho rozvoja Taiwanu sa začala v roku 1949 po presune nacionalistickej vlády Kuomintangu v dôsledku prehranej občianskej

---

⁷ Bližšie pozri MOFA R.O.C.

<http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/Regions/AlliesIndex/?opno=f8505044-f8dd-4fc9-b5b5-0da9d549c979>

⁸ Pre zoznam medzinárodných organizácií, ktorých je Taiwan členom, pozri MOFA R.O.C. <http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/NationalOrg/OrgList/?opno=3400817f-1a5b-443c-8969-174b5c7819b2>

vojny z pevninskej Číny na ostrov. V tom čase bol Taiwan rozvojovou ekonomikou, ktorá bola navyše ťažko postihnutá dôsledkami druhej svetovej vojny. Koniec druhej svetovej vojny ukončil japonskú imperiálnu nadvládu nad Taiwanom, zároveň však ponechal krajinu bez priemyselnej základne, ktorá bola zničená, resp. použitá na úhradu vojnových reparácií.⁹

Prvotné základy hospodárskeho rozvoja Taiwanu môžeme hľadať v priaznivých vonkajších podmienkach, ktoré krajine priniesol začiatok studenej vojny. V ranej fáze rozvoja čerpal Taiwan významnú časť rozvojovej pomoci USA na vybudovanie základnej infraštruktúry.¹⁰ K dispozícii bol však i súkromný kapitál, ktorý mal pôvod v aktívach zámožných rodín, ktoré emigrovali v roku 1949 z pevninskej Číny. Zároveň s nimi prišiel na Taiwan i šanghajský medzivojnový podnikateľský duch, ktorý v rovnakom období podobným spôsobom podporil i rozvoj Hongkongu. Významným faktorom rozvoja bola aj pragmatická a flexibilná hospodárska politika vlády, ktorá zohľadňovala aktuálny stupeň rozvoja krajiny. Vláda si kladla za prioritu zabezpečenie sociálnej a politickej stability, pričom napriek svojmu autoritárskemu charakteru (do konca 80. rokov 20. storočia) a vysokej miere štátneho intervencionizmu, ako i kontrole strategických odvetví (prakticky dodnes) ponechávala voľný priestor na rozvoj súkromného sektora. V každej fáze rozvoja dokázal Taiwan vhodne identifikovať svoju pozíciu vo svetovom hospodárstve a prispôbiť hospodársko-politické priority podmienkam vo vonkajšom prostredí i stupňu konkurencieschopnosti domáceho priemyslu. Hospodársky rozvoj krajiny tak možno sledovať ako uvádza Tab. 1 v šiestich etapách.¹¹

---

⁹ CSABAY, M.: Historický vývoj a súčasná charakteristika ekonomiky Taiwanu In: *Almanach – Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*, roč. II., č. 1/2007, s. 81-89

¹⁰ Pozn.: Pomoc USA bola pôvodne určená na obnovu pevninskej Číny ako ekvivalent Marshallovho plánu v Európe.

¹¹ Bližšie pozri napr. CEPD (2012): *Economic Development R.O.C. (Taiwan)*, s. 8 a nasl., CSABAY, M. (2011): *Ekonomika rozvojových štátov*, s. 56 a nasl., alebo BROWN, K. a kol. (2010): *Investment Across the Taiwan Strait: How Taiwan's Relationship with China Affects its Position in the Global Economy*, s. 3 a nasl.

Tabuľka 1: Etapy hospodárskeho rozvoja Taiwanu (1950-2010)

<i>Obdobie</i>	<i>Priority hospodárskej politiky</i>	<i>Ťažiskové odvetvia</i>
50. roky 20. st.	Hospodárska stabilizácia Pozemková reforma a obnova infraštruktúry Substitúcia dovozu v odvetviach náročných na pracovnú silu Kontrola importu Zavedenie strednodobého hospodárskeho plánovania	Poľnohospodárstvo Energetika Stavebníctvo
60. roky 20. st.	Podpora odvetví náročných na pracovnú silu Exportná orientácia a budovanie kvalitného podnikateľského prostredia Prvá exportná výrobná zóna (1966)	Odvetvia náročné na pracovnú silu
70. roky 20. st.	Rozvoj strojárskoho priemyslu Rozvoj infraštruktúry Rozvoj odvetví náročných na kapitál Substitúcia dovozu v odvetviach náročných na kapitál Zníženie závislosti od dovozu priemyselných polotovarov	Základný a ťažký priemysel (odvetvia náročné na kapitál)
80. roky 20. st.	Hospodárska liberalizácia a internacionalizácia Budovanie vlastnej kapitálovej základne Počiatky kapitálového prieniku do Číny Orientácia na vyššiu pridanú hodnotu produkcie	Odvetvia náročné na kapitál
90. roky 20. st.	Presun odvetví náročných na pracovnú silu do krajín v regióne s lacnejšou pracovnou silou Rozvoj technologicky náročných odvetví OEM a ODM produkcia v elektronike a IKT	Odvetvia náročné na technológie Služby
post 2000	Rozvoj zelených technológií Intenzívna podpora výskumu a vývoja Rozvoj ľudských zdrojov Liberalizácia obchodu (vstup do WTO v r. 2002) Integrácia v rámci regiónu juhovýchodnej Ázie (obchodná dohoda s Čínou - ECFA) Budovanie a marketing vlastných značiek	Informačné a komunikačné technológie Služby

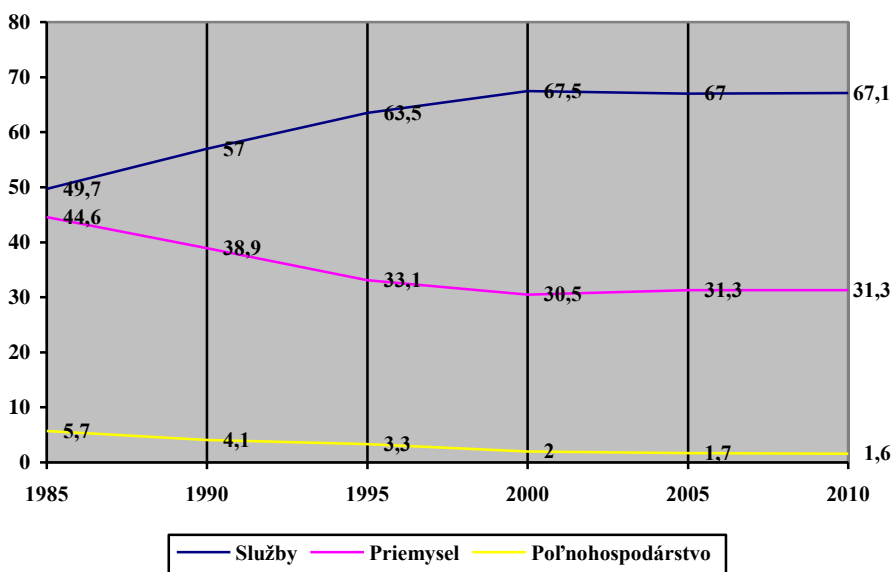
Prameň: vlastné spracovanie podľa dokumentov CEPD a IDB MOEA R.O.C.

I keď je empiricky zjavné, že štrukturálna adaptácia bola integrálnou súčasťou modelu hospodárskeho rozvoja Taiwanu od jeho začiatku v 50. rokoch 20. storočia,

pre súčasný charakter taiwanskej ekonomiky malo kľúčový význam obdobie 70. rokov, v ktorých sa začali v regióne juhovýchodnej Ázie vytvárať prvopočiatky vertikálnych špecializačných sietí v oblasti pracovne náročnej výroby polovodičov¹² a následne 90. rokov, v ktorých sa pevne zakotvila jednak exportná orientácia hi-tech priemyslu, a jednak prepojenosť na čínsku ekonomiku. Zároveň tak bol zadenovaný špecifický, čiastočne otvorený, charakter taiwanskej ekonomiky pri zachovaní ochrany vnútorného trhu.

V štruktúre HDP Taiwanu v súčasnosti dominujú služby, ktoré tvoria okolo 67 % celkového produktu, pričom podiel veľko- a maloobchodu sa pohybuje na úrovni približne 18 %. Historicky dosiahol priemysel svoje maximum v roku 1985 (44,6 %), odvtedy sa však jeho podiel na celkovom HDP znížil a v súčasnosti tvorí približne 31 % (výrobné odvetvia tvoria viac ako 26 %). Poľnohospodárstvo tvorí dlhodobo menej ako 2 % (pozri Graf 1).¹³

Graf 1: Vývoj štruktúry HDP Taiwanu (1985-2010, %)

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov IDB MOEA R.O.C.

K hlavným priemyselným odvetviám Taiwanu patria predovšetkým informačné a komunikačné technológie, chemický a farmaceutický priemysel, kovospracujúci a strojársky priemysel vrátane výroby dopravných prostriedkov a biotechnológie. Taiwan má v globálnej ekonomike nezastupiteľné miesto v dodávateľských štruktúrach IKT vzhľadom na podnikateľský model taiwanských

¹² IDE-JETRO/WTO (2011): *Trade Patterns and Global Value Chains in East Asia: From Trade in Goods to Trade in Tasks*, s. 16

¹³ MOEA R.O.C. Industrial Development Bureau
<http://www.moeaidb.gov.tw/external/view/en/about/index.html>

spoločností zameriavajúcich sa na ODM/OEM¹⁴ produkciu (HonHai Precision Industries/Foxconn, Quanta, Compal, Pegatron a pod.), ako aj produkciu pod vlastnými značkami (napr. ASUS, Acer, HTC).

V rámci výrobných odvetví vykazuje Taiwan v niektorých produktoch výraznú dominanciu na svetovom trhu, či už prostredníctvom produkcie na Taiwane, alebo prostredníctvom produkcie taiwanských (technologických) spoločností v zahraničí. Čelná pozícia patrí Taiwanu o. i. vo výrobe masiek ROM (s podielom 56,3 % na svetovej produkcii v hodnotovom vyjadrení), produkcii integrovaných obvodov (43,9 %), produkcii zlievarni pre IKT priemysel (64,5 %). Taiwanské spoločnosti produkujú (doma i v zahraničí) o. i. 89,4 % svetovej produkcie notebookov, 87,6 % tabletov, 54,4 % monitorov, 85,3 % základných dosiek, 83 % modemov, ale i 79,9 % golfových hláv, 76 % potápačských oblekov, 35 % topánok, 32,4 % skútrov a elektrických vozíkov a pod.¹⁵

1.2 Aktuálny vývoj ekonomiky Taiwanu

Vzhľadom na svoje postavenie hlavného dodávateľa informačných a komunikačných technológií je Taiwan jednou z najvýznamnejších ekonomík sveta. Z hľadiska veľkosti HDP podľa parity kúpnej sily (cca 876 mld. USD podľa MMF v roku 2011) je Taiwan približne 19. najväčšou ekonomikou sveta (15., ak berieme EÚ ako jednu hospodársku entitu) s podielom cca 1,1 % na svetovom HDP¹⁶, čo predstavuje v prípade krajiny s približne 23,2 miliónmi obyvateľov, spomedzi ktorých je ekonomicky činných cca 10,7 milióna¹⁷, pozoruhodný výkon. V bežných cenách dosiahol taiwanský HDP v roku 2011 úroveň 464 mld. USD.¹⁸

Ako bolo už naznačené vyššie, dosiahnutá úroveň rozvoja je výsledkom systematického uplatňovania vhodnej exportne orientovanej hospodárskej politiky, ktorá krajine zabezpečila z dlhodobého hľadiska stabilný ekonomický rast. V rokoch 1991 – 2000 rástla taiwanská ekonomika v priemere 6,4 %¹⁹ ročne a po poklese v roku 2001 predovšetkým v dôsledku prepadu cien počítačových komponentov rástla kontinuálne i počas väčšej časti poslednej dekády. Tento pozitívny hospodársky vývoj zastavilo spomalenie svetovej ekonomiky v roku 2009 (pozri Tab.2).

---

¹⁴ ODM – Original Design Manufacturing, OEM – Original Equipment Manufacturing

¹⁵ Bližšie pozri MOEA R.O.C. Industrial Development Bureau

<http://www.moeaidb.gov.tw/external/view/en/about/index.html>

¹⁶ Podľa IMF World Economic Outlook Database,

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/index.aspx>

¹⁷ CEPD (2012): *2012 Taiwan Statistical Data Book*, s. 26 a nasl.

¹⁸ Podľa IMF World Economic Outlook Database,

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/index.aspx>

¹⁹ IDB MOEA (2010): *2010 Industrial Development of Taiwan R.O.C.*, s. 2, dostupné on-line: <http://www.moeaidb.gov.tw> [25.2.2013]

Tabuľka 2: Prehľad vybraných ekonomických ukazovateľov Taiwanu

	2009	2010	2011	2012
Rast (%)	-1,81	10,76	4,07	1,26
HDP (mld. USD)	377,5	428,2	464,0	474,1
HDP p. c. (USD)	16 359	18 503	20 006	20 378
HDP PPP (mld. USD)	734,8	824,5	875,9	901,9
HDP p. c. PPP (USD)	31 782	35 595	37 716	38 486
Inflácia (%)	-0,86	0,96	1,42	1,93
Nezamestnanosť (%)	5,85	5,21	4,39	4,18
Rezervy (mld. USD)	348,2	382,0	385,5	403,2

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov DGBAS a IMF WEO 2012

Po výraznom oživení taiwanskej ekonomiky v roku 2010 (v porovnaní s prepadom v roku 2009) došlo vďaka priaznivému hospodárskemu vývoju v roku 2011 k stabilizácii základných ekonomických ukazovateľov – ekonomika dosiahla rast HDP na úrovni 4 %. Oživenie ekonomiky v rokoch 2010-2011 bolo spôsobené obnovením dopytu po taiwanských výrobkoch na zahraničných trhoch. V priebehu roku 2012 však postupne dochádzalo k poklesu exportnej výkonnosti krajiny vzhľadom na zníženie dopytu na kľúčových trhoch (USA, EÚ), čo viedlo k spomaleniu hospodárskeho rastu. V priebehu 1.-10. mesiaca 2012 došlo postupne ku korekciám odhadov hospodárskeho rastu z výhľadu 3,1 % až na úroveň 1,13 %. Oživenie exportu a taiwanskej ekonomiky v koncom roka 2012 v dôsledku sezónneho zvýšenia dopytu po taiwanských výrobkoch na zahraničných trhoch²⁰ spôsobilo mierne pozitívnejší výsledok hospodárskeho rastu na úrovni 1,26 %.

Tento vývoj potvrdil pretrvávajúcu vysokú zraniteľnosť ekonomiky v dôsledku exogénnych šokov, keď export dosahuje úroveň približne 66 % HDP (v bežných cenách), v dôsledku čoho je krajina citlivá na zmeny v dopyte na zahraničných trhoch, avšak zároveň potvrdil i značnú schopnosť rýchlej regenerácie. V roku 2011 dosiahol zahraničný obchod Taiwanu hodnotu 589,9 mld. USD, pričom export dosahoval hodnotu 308,3 mld. USD a import hodnotu 281,6 mld. USD. V roku 2012 došlo k poklesu ako vývozu, tak i dovozu (pozri Tab.3). Saldo obchodnej bilancie je dlhodobo pozitívne a v roku 2011 dosiahlo hodnotu 26,7 mld. USD, pričom z tohto pohľadu bol trend zachovaný aj v roku 2012.²¹ V globálnom porovnaní bol v roku 2011 Taiwan 17. najväčším exportérom a 18. najväčším importérom vo svetovom obchode s tovarmi s podielom 1,7 %, resp. 1,5 % (v oboch prípadoch dosiahol Taiwan 12. miesto po vylúčení intrakomunitárneho obchodu EÚ).²² V exporte a importe služieb figuruje Taiwan na 24., resp. 28. mieste na svete s podielom 1,1 % v oboch prípadoch (po vylúčení intra-EÚ obchodu je na 13., resp. 18. mieste).²³

²⁰ V dôsledku sezónneho rastu spotrebiteľského dopytu v súvislosti s blížiacimi sa sviatkami na západných trhoch (Vianoce) a v Ázii (lunárny nový rok).

²¹ BOFT MOEA R.O.C.: *Trade Statistics*, dostupné on-line: <http://cus93.trade.gov.tw/ENGLISH/FSCE/>

²² WTO (2012): *World Trade Report 2012*, s. 30-31

²³ WTO (2012): *World Trade Report 2012*, s. 32-33

Tabuľka 3: Vývoj zahraničného obchodu Taiwanu (mld. USD)

	<i>Export</i>	<i>Import</i>	<i>Saldo</i>
2008	255,6	240,4	15,2
2009	203,6	174,3	29,3
2010	274,6	251,2	23,4
2011	308,3	281,6	26,7
2012*	301,1	270,7	30,4

* Pozn.: predbežné údaje

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov BOFT MOEA R.O.C.

Z pohľadu komoditnej štruktúry zahraničného obchodu taiwanskému vývozu dominujú priemyselné výrobky s podielom viac ako 98 % na vývoze tovarov. Poľnohospodárske produkty a potraviny sa na vývoze podieľajú len 0,3 %, resp. 0,8 %. Naopak, pri dovoze dominujú poľnohospodárske výrobky a nerastné suroviny, ktoré sa na ňom podieľajú približne 75 %. Spotrebné tovary a kapitálové celky sa na dovoze podieľajú cca 8 %, resp. 16 %. Najvýznamnejšou vývoznou položkou sú „elektrické stroje, prístroje a zariadenia, ich časti, zvukové a obrazové zariadenia“ (v roku 2011 dosiahol ich vývoz hodnotu 112,5 mld. USD), najvýznamnejšou dovoznou položkou „minerálne palivá a oleje a príbuzné produkty“ (v roku 2011 dovoz v hodnote 63,1 mld. USD).²⁴

Najvýznamnejšími obchodnými partnermi sú Čínska ľudová republika a Hongkong, ktorí pokrývajú 40 % celkového objemu taiwanského exportu. Krajiny ASEAN(6)²⁵ predstavujú spoločne druhú najvýznamnejšiu skupinu zahraničnoobchodných partnerov s kumulatívnym podielom 16,4 % na celkovom exporte Taiwanu, pričom najdôležitejším partnerom je Singapur. Obchod s Hongkongom, ČLR, USA, Japonskom, Európou a krajinami ASEAN potom tvorí viac ako 80 % celkového obratu zahraničného obchodu. Rastúci obchod v rámci regiónu juhovýchodnej Ázie predstavuje trh pre viac ako polovicu taiwanských exportov.²⁶

Z hľadiska priamych zahraničných investícií je Taiwan jedným z najvýznamnejších aktérov v regióne juhovýchodnej Ázie. Keďže Taiwan má vzhľadom na ázijské pomery malý trh s vysokým stupňom technologického rozvoja v porovnaní s ostatnými krajinami v regióne, pôsobí skôr ako aktívny investor než ako príjemca investícií, i keď v ostatných rokoch v objeme tokov PZI do zahraničia zaostáva za novými silnejšími investormi v regióne.²⁷ Z pohľadu kumulatívneho objemu PZI v zahraničí je však Taiwan s investíciami vo výške 213 mld. USD v roku 2011 piatym najvýznamnejším investorom z regiónu (za Japonskom, Hongkongom, Čínou a Singapurom, ale pred Kórejskou republikou a Malajziou, ktoré vykazujú

²⁴ Prehľad komoditnej štruktúry podľa údajov Bureau of Foreign Trade, Ministry of Economic Affairs R.O.C. (údaje za rok 2011)

²⁵ ASEAN(6): Indonézia, Thajsko, Malajzia, Singapur, Filipíny, Vietnam

²⁶ Prehľad teritoriálnej štruktúry podľa údajov Bureau of Foreign Trade, Ministry of Economic Affairs R.O.C. (údaje za rok 2011)

²⁷ Bližšie pozri napr. UNCTAD (2012): *World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies*, s. 42

v ostatných rokoch vyššie toky PZI).²⁸ Investičná komisia Ministerstva hospodárstva Taiwanu zaregistrovala a schválila v roku 2012 celkovo 2 738 zahraničných investičných projektov v celkovej hodnote 5,56 mld. USD. To predstavuje nárast o 19,93 % v počte prípadov a nárast o 12,18 % v hodnote investícií v porovnaní s rokom 2011.²⁹

Taiwan má dlhodobu stabilnú externú pozíciu. Prebytok v zahraničnom obchode umožňuje kumulovať jedny z najvyšších devízových rezerv vo svete. Taiwan je držiteľom šiestych najväčších devízových rezerv spomedzi všetkých štátov vo svete (resp. siedmich po započítaní eurozóny) v hodnote 406 mld. USD (januári 2013).³⁰ Mierne riziká vyplávajú z rastúceho verejného dlhu (v roku 2010 33,5 % HDP, v roku 2012 36,0 % HDP³¹), ktorý je však z veľkej časti krytý domácimi bankami. Napriek spomaleniu ekonomiky sa Taiwanu podarilo udržať si čelné pozície v medzinárodných hodnoteniach konkurencieschopnosti a podnikateľského prostredia (pozri Tab. 4). V správe Svetovej banky Doing Business 2013 obsadil Taiwan 16. miesto spomedzi 185 hodnotených krajín.³² Podľa správy inštitútu BERI je taiwanské investičné prostredie na 4. mieste spomedzi 50 hodnotených štátov (za Singapurom, Švajčiarskom a Nórskom) a teda na 2. mieste v Ázii.³³ Z hľadiska medzinárodného hodnotenia Taiwanu možno pozitívne vnímať tiež obhájenie 13. miesta v porovnaní konkurencieschopnosti jednotlivých krajín, ktoré bolo zverejnené v publikácii Svetového ekonomického fóra Global Competitiveness Report 2012-2013, pričom Taiwan sa zaradil na 4. miesto v Ázijsko-pacifickom regióne (za Singapur, Hongkong a Japonsko, ale pred Kórejskú republiku, Austráliu a Čínu).³⁴ V hodnotení podľa Indexu ekonomickej slobody vydávanom Heritage Foundation bol Taiwan v roku 2013 na 20. mieste spomedzi 177 porovnávaných ekonomík (v roku 2012 bol Taiwan síce na 18. mieste, avšak medziročne zlepšil svoje hodnotenie).³⁵

---

²⁸ UNCTAD (2012): *World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies*, s. 173-174

²⁹ IC MOEA R.O.C.: *Statistics Summary Analysis*, dostupné on-line:

http://www.moeaic.gov.tw/system_external/ctrl?PRO=NewsListLoad&lang=1

³⁰ CENTRAL BANK OF R.O.C.: *Foreign Exchange Reserves*, dostupné on-line:

<http://www.cbc.gov.tw/lp.asp?CtNode=699&CtUnit=307&BaseDSD=32&mp=2>

³¹ DGBAS: *Key Economic Indicators* (February 10, 2013), s. 1 dostupné on-line: <http://www.dgbas.gov.tw>

³² WORLD BANK (2012): *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*, s. 3

³³ MOEA R.O.C.: *BERI: Taiwan's Investment Environment No. 4 in the World, Second in Asia*, dostupné on-line:

http://www.moea.gov.tw/Mns/english/news/News.aspx?kind=6&menu_id=176&news_id=29651

³⁴ SCHWAB, K. (ed.) (2012): *The Global Competitiveness Report 2012–2013: Full Data Edition*, s. 13

³⁵ HERITAGE FOUNDATION: *2013 Index of Economic Freedom* (2013), s. 3 a 421-422

Tabuľka 4: Hodnotenie Taiwanu vo vybraných medzinárodných rebríčkoch

<i>Inštitúcia</i>	<i>Rebríček</i>	<i>Poradie vo svete</i>	<i>*Poradie v Ázii</i>	<i>Dátum zverejnenia</i>
International Institute for Management Development (IMD)	World Competitiveness Yearbook	7	3	05/2012
Business Environment Risk Intelligence (BERI)	Profit Opportunity Recommendation	4	2	04/2012
	Operations Risk Index	1	1	
	Remittance and Repatriation Factor	4	2	
World Economic Forum (WEF)	Global Competitiveness Index 2012-2013	13	4	09/2012
	The Global Information Technology Report 2012	11	2	04/2012
Heritage Foundation	2013 Index of Economic Freedom	20	3	01/2013

* Pozn.: Poradie ázijských krajín nezahŕňa štáty Blízkeho a Stredného Východu.

Prameň: IDB MOEA R.O.C., upravené a aktualizované.

2 Vybrané aktuálne otázky postavenia Taiwanu vo svetovej ekonomike

Pri zameraní sa na otázku potenciálnych zmien v postavení Taiwanu vo svetovej ekonomike sa pokúsime v možnej miere abstrahovať od politickej roviny, v rámci ktorej sa krajina dlhodobo usiluje o emancipáciu.^{36,37} Vzhľadom na abstraktný charakter tejto zahranično-politickej ambície narážajúcej na status quo preferujúcu väčšinu členov medzinárodného spoločenstva³⁸, je samotný prístup Taiwanu k tejto otázke pragmatický, uprednostňujúci rozvoj hospodárskej spolupráce ako „dennej agendy“ zahraničnej politiky. Posilňovanie postavenia ako stabilného a technologicky vyspelého partnera v medzinárodných ekonomických vzťahoch je i vzhľadom na vyššie naznačený vývoj hlavným predpokladom zabezpečenia hospodárskeho a sociálneho rozvoja taiwanskej spoločnosti. Pritom snahu o udržanie nezastupiteľného miesta v dodávateľských sieťach IKT možno zároveň vnímať aj ako snahu o kompenzáciu prakticky absolútnej závislosti na zahraničných energetických

³⁶ Taiwan bol v roku 1971 vylúčený z OSN, keď bol zástupca Čínskej republiky (reprezentujúci Čínu) nahradený predstaviteľom ČĽR. Na základe tohto kroku musel Taiwan prispôsobiť svoju zahraničnú politiku novým podmienkam, avšak získanie rovnoprávnejšieho postavenie v medzinárodnom spoločenstve je jeho trvalou ambíciou napriek prevažne pragmatickému vnímaniu tejto otázky.

³⁷ Rovnako článok abstrahuje od roviny teritoriálnych sporov v Juho-, resp. Východočínskom mori, ktorých je Taiwan účastníkom.

³⁸ Uznávanie jednej Číny s prevažujúcim príklonom k Čínskej ľudovej republike.

(a v mnohých ohľadoch i iných surovinových) zdrojoch. Historická skúsenosť krajiny potvrdila Taiwanu už viackrát, že sledovanie zmien vo vonkajšom prostredí a následná adaptácia je predpokladom úspešného rozvoja malej otvorenej ekonomiky.

2.1 Globálny rámec pôsobenia Taiwanu v medzinárodných ekonomických vzťahoch

Taiwan je od roku 2002 pod názvom Samostatné colné územie Taiwanu, Penghu, Kinmenu a Matsu členom Svetovej obchodnej organizácie. WTO je pravdepodobne najvýznamnejšou globálnou organizáciou, ktorej je Taiwan plnoprávnym členom. Začlenením sa do WTO (mesiac po vstupe ČĽR) sa Taiwan zaradil do multilaterálneho obchodného systému a ako taký je integrálnou súčasťou globálnych liberalizačných procesov. Popri členstve v multilaterálnom obchodnom systéme je však bežnou praxou participujúcich štátov využívať výnimky z doložky najvyšších výhod a zúčastňovať sa na bilaterálnej, resp. regionálnej obchodnej integrácii v podobe dohôd o voľnom obchode a colných únií. Vzhľadom na suverénny charakter takýchto dohôd je pre Taiwan problematické (aj keď nie nemožné) vstupovať do bilaterálnych, prípadne regionálnych obchodných dohôd, keďže predpokladom takéhoto kroku je istota partnerov, že to neohrozí ich vzťahy s Čínou (prípadne akceptácia politickej zodpovednosti za zhoršenie vzťahov).

V súčasnosti má Taiwan uzavreté dohody o voľnom obchode s piatimi stredoamerickými štátmi (Nikaraguou, Guatemalou, Panamou, Salvadorom a Hondurasom).³⁹ Všetky uvedené štáty uznávajú Čínsku republiku a majú s Taiwanom nadviazané diplomatické styky.⁴⁰ Ostatné krajiny uznávajúce Taiwan nie sú z hľadiska veľkosti trhu a obchodného potenciálu zaujímavé, keďže vo väčšine prípadov ide o malé, resp. mikro-štáty. Vzhľadom na túto skutočnosť sa Taiwan musí uchádzať o uzavretie dohôd o voľnom obchode s krajinami (resp. integračnými zoskupeniami), ktoré ho neuznávajú, avšak disponujú atraktívnejšími tržmi. Prioritné postavenie z tohto pohľadu majú najvýznamnejší obchodní partneri - Čína, USA, EÚ a krajiny ASEAN.

Vo vzťahu k Číne je základným liberalizačným nástrojom Rámcová dohoda o ekonomickej spolupráci (angl. Economic Cooperation Framework Agreement - ECFA) podpísaná v roku 2010⁴¹, ktorá je prakticky jedinou ďalšou existujúcou obchodnou dohodou. Od jej podpisu došlo k uzavretiu i viacerých nadväzujúcich dohôd, ktoré uľahčujú rozvoj hospodárskych vzťahov medzi Čínou a Taiwanom. Vedľajším efektom, a možno predpokladať, že i cieľným, je širšia i hlbšia ekonomická integrácia Taiwanu s pevninskou Čínou. ECFA má o. i. aj politický cieľ, ktorým vytvára predpoklady na priechodnosť a akceptovateľnosť uzatvárania bilaterálnych, či regionálnych obchodných dohôd Taiwanu s tretími stranami zo strany

---

³⁹ BOFT MOEA R.O.C.: *FTAs signed with trading partners*, dostupné on-line: <http://www.trade.gov.tw/english/Pages/List.aspx?nodeID=672>

⁴⁰ Bližšie pozri MOFA R.O.C.

<http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/Regions/AlliesIndex/?opno=f8505044-f8dd-4fc9-b5b5-0da9d549c979>.

⁴¹ Bližšie pozri MAC R.O.C.: *Explanation Concerning the Signing of the Cross-Strait Economic Cooperation Framework Agreement*, <http://www.mac.gov.tw/lp.asp?ctNode=5921&CtUnit=4142&BaseDSD=7&mp=3>

Číny. Možno sa však domnievať, že čínska strana si ponecháva právo definovať svoju pozíciu k jednotlivým zamýšľaným obchodným dohodám Taiwanu s tretími krajinami podľa aktuálnych politických potrieb.

Spomedzi ostatných partnerov sú v najpokročilejšom štádiu rokovania so Singapurom, Novým Zélandom (v oboch prípadoch rokovania prebiehajú) a USA (začiatok rokovaní bol ohlásený na marec 2013). Rokovania so Singapurom o dohode o voľnom obchode (označovanej ako Agreement between Singapore and the Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu on Economic Partnership - ASTEP) sa začali v roku 2011 s ambíciou ukončiť ich do dvoch rokov. Prioritizácia rokovaní je pochopiteľná, keďže obchod so Singapurom predstavuje takmer tretinu celkovej obchodnej výmeny s krajinami ASEAN(10). Rokovania o dohode o hospodárskej spolupráci s Novým Zélandom sa začali v priebehu roka 2012 a zahŕňajú popri liberalizácii obchodu tiež širšie otázky spolupráce v poľnohospodárstve, investíciách, vzdelávaní a pod.

Rámcová dohoda o obchode a investíciách (angl. Trade and Investment Framework Agreement - TIFA) bola podpísaná medzi USA a Taiwanom v roku 1994 a predstavuje základný nástroj na konzultácie a rokovania o hospodárskej spolupráci medzi oboma krajinami. V roku 2007 bol jej výkon pozastavený v dôsledku tzv. raktopamínového sporu vo veci dovozu amerického hovädzieho mäsa na Taiwan. Po povolení importu v roku 2012 sa krajiny dohodli na obnovení rokovaní v roku 2013, pričom jednou z nosných tém je dohoda o voľnom obchode. Potenciál ústretového kroku taiwanskej strany v otázke dovozu hovädzieho mäsa však zrejme nulifikuje následné otvorenie otázky dovozu bravčového mäsa z USA, ktorý narazí na podstatne väčší odpor domácich poľnohospodárov.⁴²

Viacere ďalšie krajiny realizujú štúdie uskutočniteľnosti dohody o voľnom obchode, resp. dopadové štúdie v nadväznosti na indikovaný záujem Taiwanu (napr. India, Malajzia, Filipíny), ale ich prioritami sú viacstranné liberalizačné procesy.⁴³ Podobne európske podnikateľské záujmy na Taiwane viedli k vypracovaniu dopadovej štúdie o vplyve uzavretia obchodnej dohody medzi EÚ a Taiwanom už v roku 2008 a následne jej aktualizácie v roku 2012.⁴⁴

Navrhovaná obchodná dohoda medzi EÚ a Taiwanom je z politických dôvodov pracovne označovaná ako dohoda o hospodárskej spolupráci (Economic Cooperation Agreement - ECA), pričom preferovaným titulom je aj označenie „opatrenia na podporu obchodu“ (Trade Enhancement Measures - TEM) vzhľadom na citlivosť používania termínu „dohoda“. Uvedená štúdia deklaruje pozitívne vplyvy TEM, resp. naznačuje potrebu uzavretia TEM vzhľadom na nové podmienky, v ktorých sa obchodné vzťahy s Taiwanom odvíjajú v súčasnosti, osobitne:⁴⁵

- spomalenie hospodárskeho rastu v EÚ a rast exportu na Taiwan,

---

⁴² Otázka bola otvorená v čase písania tohto článku, jej riešenie, ani vplyv otázky na agendu rokovaní pod hlavičku TIFA v marci 2013 nebolo v tom čase známe.

⁴³ Napr. tzv. ASEAN+6, resp. Transpacifické partnerstvo.

⁴⁴ Blížšie pozri THELLE, M. H. a kol. (2008): *Taiwan: Enhancing Opportunities for European Business* alebo THELLE, M. H. – ALI, D. M. (2012): *EU-Taiwan Trade Enhancement Measures*

⁴⁵ THELLE, M. H. – ALI, D. M. (2012): *EU-Taiwan Trade Enhancement Measures*, s. 7

- uzavretie dohody ECFA medzi Taiwanom a Čínou, ktorá potenciálne odkláňa Taiwan od EÚ,
- uzavretie dohody EÚ o voľnom obchode s Kórejskou republikou, ktorá zvyhodňuje komplementárnu kórejskú produkciu na európskom trhu.

Ohlásenie projektu Transatlantického partnerstva v obchode a investíciách (angl. Transatlantic Trade and Investment Partnership) medzi USA a EÚ⁴⁶ pravdepodobne spomalí postup smerujúci k prípadnému otvoreniu rokovaní, osobitne v situácii, keď európska agenda nie je prioritou porovnateľnou s vektormi taiwanskej zahraničnej politiky voči Číne, USA a krajinám ASEAN. Určitým náznakom nižšej priority TEM v porovnaní s inými projektmi obchodnej liberalizácie je i deklarovaná snaha Taiwanu hľadať alternatívnu cestu na trh EÚ (ale i USA). Začiatkom roka 2013 ohlásila Taiwanská rada pre zahraničný obchod (Taiwan External Trade Development Council - TAITRA) plán podpory prieniku na turecký a mexický trh, ktoré požívajú výhody nulových colných sadzieb s EÚ, resp. USA.⁴⁷ Podmienkou je dodržanie pravidiel o pôvode tovaru, čo je možné dosiahnuť kompletizáciou výrobkov v uvedených krajinách. V oboch prípadoch však možno uvedený krok hodnotiť aj ako snahu kompenzovať výhody vyplývajúce z realizácie dohôd o voľnom obchode, ktoré požívajú konkurenčné kórejské výrobky na európskom a americkom trhu.⁴⁸

Obchodno-politické zábery Taiwanu presahujúce región juhovýchodnej Ázie sa dotýkajú i potenciálnej účasti na projekte Transpacifického partnerstva (angl. Trans-Pacific Partnership - TPP), čo je navrhovaná zóna voľného obchodu medzi Brunejom, Chile, Novým Zélandom, Singapurom (uvedené 4 krajiny sú pôvodní členovia Transpacifického strategického ekonomického partnerstva z roku 2005), Austráliou, Kanadou, Malajziou, Mexikom, Peru, USA a Vietnamom.⁴⁹ Vysoká miera protekcionizmu, paralelné vedenie bilaterálnych rokovaní a absentujúca podpora zo strany Číny, ktorá preferuje projekt ASEAN+6 (RCEP), sú zrejme príčinou deklaratívnej roviny prejaveneho záujmu zo strany Taiwanu v súčasnosti.

2.2 Regionálne hľadisko v postavení Taiwanu

Región juhovýchodnej Ázie⁵⁰ (JVA), predstavuje pre Taiwan jeden z kľúčových trhov a zároveň cieľovú destináciu taiwanských investícií hľadajúcich od 80. rokov podmienky s lacnejšou pracovnou silou. Za 30 rokov aktívnych investícií v rámci regiónu prešiel zásadným hospodárskym rozvojom a zároveň získal nezastupiteľné miesto v dodávateľských reťazcoch pre taiwanský priemysel. Navyše je zrejmé, že dynamika hospodárskeho rastu regiónu posúva ťažisko svetovej ekonomiky

⁴⁶ DG TRADE: *European Union and United States to launch negotiations for a Transatlantic Trade and Investment Partnership*, dostupné on-line <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=869>

⁴⁷ Turecko ako člen colnej únie EÚ, Mexiko ako člen zóny voľného obchodu NAFTA.

⁴⁸ Dohoda o voľnom obchode medzi Kórejskou republikou a EÚ je v účinnosti od júla 2011, obdobná dohoda s USA od marca 2012.

⁴⁹ 16. kolo rokovaní sa bude konať za účasti uvedených 11 krajín v marci 2013.

⁵⁰ Pre ilustratívne potreby tohto článku zahŕňa región JVA okrem Taiwanu ekonomicky silnejšie štáty skupiny ASEAN(6) - Filipíny, Indonézia, Malajzia, Singapur, Thajsko, Vietnam, ako aj Čínu, Hongkong, Kórejskú republiku a Japonsko.

z transatlantického priestoru na východ do Ázie.⁵¹ Z pohľadu Taiwanu to potvrdzuje i rastúca intraregionálna obchodná výmena, osobitne vo vzťahu k exportu, ako ju ilustruje Tab. 5 (na porovnanie uvádzame i vývoj exportu do USA, EÚ a APEC).

Konjunkturálne zmeny taiwanského exportu v dôsledku vývoja svetovej ekonomiky spôsobujú, že pri porovnaní vývozu na začiatku a konci sledovaného obdobia v podstate pri viacerých partneroch nemožno konštatovať zásadné zmeny v jeho objeme (USA, EÚ, Hongkong), napriek tomu celkový export vzrástol o 54,4 mld. USD. Z toho 44,9 mld. USD predstavoval nárast exportu do (užšie vymedzeného) regiónu JVA. Alternatívne porovnanie exportu do krajín APEC ukazuje nárast o 48,4 mld. USD. Pri prakticky rovnakom objeme vývozu do USA a EÚ ako ďalších dvoch centier svetového hospodárstva je zrejmé, že ťažisko taiwanského exportu (ako hlavného zdroja hospodárskeho rozvoja krajiny) sa presúva do ázijského, resp. ázijsko-pacifického priestoru.

Najvýznamnejším ekonomickým partnerom Taiwanu v regióne (i z globálneho pohľadu) je Čína. Rastúce prepojenie v rámci ekonomiky širšej Číny (zahŕňajúcej pevninskú Čínu, Hongkong, Taiwan a Macao) sa prejavuje kontinuálnym zvyšovaním obchodnej výmeny, kumulatívneho objemu (vzájomných) investícií, ako aj počtom návštevníkov.⁵² Základným nástrojom spolupráce (a tým aj regionálnej integrácie) je vyššie spomínaná Rámcová dohoda o ekonomickej spolupráci (ECFA), ktorá je jednou z 19 dohôd medzi Čínou a Taiwanom, na základe ktorých sa rozvíjajú bilaterálne hospodárske vzťahy. V rámci regiónu je však zároveň jedinou liberalizačnou dohodou, ktorej je Taiwan zmluvnou stranou.

Tabuľka 5: Vývoj taiwanského exportu na vybrané trhy (mld. USD)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkový export	246,7	255,6	203,6	274,6	308,3	301,1
Japonsko	15,9	17,6	14,5	18,0	18,2	18,9
Hongkong	38,0	32,7	29,5	37,8	40,1	37,9
Čína	62,4	66,9	54,3	76,9	84,0	80,7
Kórea	7,8	8,7	7,3	10,7	12,4	11,6
ASEAN(6)*	35,8	38,4	30,2	41,4	50,7	55,7
Región JVA**	159,9	164,3	135,8	184,8	205,4	204,8
USA	32,1	30,8	23,6	31,5	36,4	33,0
EÚ	27,0	28,1	21,3	27,3	28,6	26,2
APEC	200,4	204,4	165,5	225,1	252,4	249,2

* ASEAN(6): Filipíny, Indonézia, Malajzia, Singapur, Thajsko, Vietnam

** Pozn.: Ako súčet exportu do vyššie uvedených krajín

Prameň: vlastné spracovanie podľa údajov CEPD R.O.C.

⁵¹ DOBBS, R. a kol. (2012): *Urban World: Cities and the Rise of the Consuming Class*, s. 17

⁵² Štatistiky bilaterálnej spolupráce pozri napr. na Mainland Affairs Council R.O.C.:

<http://www.mac.gov.tw/np.asp?ctNode=5892&mp=3>

Je prirodzené, že kultúrna a jazyková blízkosť, spoločné dejiny a v neposlednom rade 1,3-miliardový čínsky trh s potenciálom lacnejšej pracovnej sily pôsobia gravitujúco na taiwanskú ekonomiku. Taiwan je pravdepodobne najväčším investorom v Číne (odhladnuc od Hongkongu) s investíciami len za roky 1991-2012 v kumulatívnej výške 124,5 mld. USD.⁵³ Vzhľadom na donedávna uplatňovanú prax realizácie obchodných a investičných operácií prostredníctvom Hongkongu, ktorý patri k regionálnym finančným a obchodným centrámi s globálnym významom, je prakticky nemožné identifikovať presný objem taiwanských investícií, resp. investícií s taiwanskou účasťou v Číne⁵⁴. Taiwanské investície v pevninskej Číne sa významným spôsobom podieľajú na technologickej produkcii a zároveň hi-tech vývoze krajiny.⁵⁵ Medzičasom dosiahnutý rozsah spolupráce medzi oboma krajinami zahŕňa napr. dohody o ochrane investícií, colnej spolupráci a v neposlednom rade memorandum o porozumení o menovom zúčtovaní (medzi novým taiwanským dolárom – TWD a renminbi – RMB), ktoré potenciálne vytvára z Taiwanu druhé off-shore centrum obchodovania s RMB⁵⁶ po Hongkongu. Zároveň sa priebežne odstraňujú prekážky v pohybe kapitálu, ktoré stále obmedzujú možnosti investovania do vybraných oblastí. Za príznak predpokladanej hlbšej integrácie oboch ekonomík možno považovať aj otvorenie zastúpenia Čínskej obchodnej komory pre vývoz a dovoz strojárskeho a elektronického produktu (China Chamber of Commerce for Import and Export of Machinery and Electronic Products – CCCME) na Taiwane koncom januára 2013⁵⁷ a ohlásené vytvorenie stálych zastúpení taiwanskej Nadácie pre kontakty ponad úžinu (Straits Exchange Foundation - SEF) a čínskej Asociácie pre vzťahy cez Taiwanskú úžinu (Association for Relations Across the Taiwan Strait - ARATS), prostredníctvom ktorých sa realizuje mechanizmus nepriamych kontaktov medzi oboma krajinami.

Hospodársko-politická orientácia Taiwanu na Čínu je dominantným charakteristickým prvkom postavenia Taiwanu v JVA napriek skutočnosti, že Taiwan má intenzívne obchodné a kapitálové prepojenie aj s inými štátmi regiónu. Za predpokladu, že by procesy obchodnej liberalizácie v regióne stagnovali, postavenie Taiwanu by nebolo potenciálne ohrozené. V skutočnosti však prebiehajú intenzívne rokovania smerujúce k hlbšej integrácii ostatných krajín JVA do svetovej ekonomiky, či už prostredníctvom regionálnej alebo nadregionálnej spolupráce. Integrácia JVA je de facto tlačaná vpred vysokým stupňom vertikálnej špecializácie, ktorá sa v regióne vytvorila v podobe dodávateľských reťazcov obsluhujúcich globálny elektrotechnický trh (vrátane IKT).⁵⁸

---

⁵³ Tamtiež

⁵⁴ Napr. taiwanské štatistiky hovoria o cca 40 tis. taiwanských investičných projektoch v Číne, čínske o takmer 80 tis.

⁵⁵ XING, Y. (2012): *The People's Republic of China's High-Tech Exports: Myth and Reality*, s. 9

⁵⁶ Zúčtovací mechanizmus medzi TWD a RMB, resp. obchodovanie s RMB prostredníctvom zúčtovacej banky na Taiwane sa realizuje od 6. 2. 2013

⁵⁷ Ide o prvé obchodné zastúpenie Číny na Taiwane, kancelárie na podporu cestovného ruchu boli recipročne otvorené v roku 2010.

⁵⁸ Blížšie pozri napr.: HIRATSUKA, D. – UCHIDA, Y. (2008): *Vertical Specialization and Economic Integration in East Asia*

Ústredným prvkom integračných procesov v regióne JVA je Združenie národov juhovýchodnej Ázie (Association of Southeast Asian Nations - ASEAN), ktoré zahŕňa 10 krajín regiónu v rámci zóny voľného obchodu s ambíciou vytvoriť hospodárske spoločenstvo do roku 2020 (spoločný trh do 2015).⁵⁹ Centrálna pozícia ASEAN v obchodnej liberalizácii regiónu je posilnená dohodami o voľnom obchode s najvýznamnejšími regionálnymi ekonomikami – Čínou, Kóreou, Japonskom, ale i Austráliou, Novým Zélandom a Indiou⁶⁰, ktorá sa stala strategickým partnerom po expanzii ASEAN do priestoru Indočínskeho polostrova v 90. rokoch 20. storočia. Na základe uvedeného vývoja bolo iba prirodzené, že krajiny ASEAN a uvedení strategickí partneri vytvorili platformu ASEAN+6, ktorá navrhla vytvorenie Všeobecného regionálneho hospodárskeho partnerstva (angl. Regional Comprehensive Economic Partnership - RCEP). Rokovania o RCEP sa začnú v roku 2013 s výhľadom na ukončenie do konca roku 2015, čím dôjde k vytvoreniu najväčšej zóny voľného obchodu na svete.

V rámci spolupráce ASEAN s krajinami regiónu JVA bola vytvorená i platforma ASEAN+3 s Čínou, Japonskom a Kóreou, ktorá iniciovala o. i. aj trojstrannú spoluprácu medzi uvedenými krajinami. Pravidelné trojstranné samity a potreba koordinácie v ekonomických otázkach viedli k vytvoreniu stáleho sekretariátu Trojstrannej spolupráce v roku 2011 a ohláseniu zámeru vytvoriť trojstrannú zónu voľného obchodu v roku 2012 (tzv. Trilateral Free Trade Agreement – T-FTA).

Treťou ohlásenou obchodno-politickou iniciatívou zasahujúcou do regiónu JVA je vyššie spomenuté Transpacifické partnerstvo. Projekt má základ v Transpacifickom strategickom ekonomickom partnerstve z roku 2005 medzi Brunejom, Chile, Novým Zélandom a Singapurom. V súčasnosti TPP zahŕňa ďalších 7 krajín: Austráliu, členov NAFTA (USA, Kanadu a Mexiko), ďalších členov ASEAN (Malajziu, Vietnam) a Peru. Transpacifické partnerstvo síce nie je projektom Ázijsko-pacifickej hospodárskej spolupráce (angl. Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC), ale všetky participujúce krajiny sú aj členmi APEC⁶¹ a možno predpokladať, že je prechodným krokom k vytvoreniu navrhovanej Zóny voľného obchodu Ázie a Pacifiku (angl. Free Trade Area of the Asia-Pacific - FTAAP). Taiwan (i s ohľadom na svoje členstvo v APEC) neformálne prejavil záujem o TPP s výhľadom na ukončenie vstupných rokovaní do roku 2020, avšak bezprostredne na projekte neparticipuje (prehľad štátov zúčastňujúcich sa na aktuálnych projektoch obchodnej liberalizácie v regióne JVA uvádza Tab. 6)

---

⁵⁹ ASEAN: *ASEAN Economic Community Blueprint*, s. 5

⁶⁰ Bližšie pozri ASEAN: *FTA Agreements*, dostupné on-line:

<http://www.asean.org/images/2012/publications/FactSheet/FTA%20Agreements.pdf>

⁶¹ Členské štáty APEC pozri <http://www.apec.org/About-Us/About-APEC/Member-Economies.aspx>

Tabuľka 6: Prehľad iniciatív liberalizácie obchodu v regióne juhovýchodnej Ázie

	<i>Trilaterálna spolupráca</i>	<i>ASEAN+3</i>	<i>RCEP</i>	<i>TPP</i>
<i>Participujúce krajiny</i>	Čína Japonsko Kórea	Brunej* Filipíny* Indonézia* Kambodža* Laos* Malajzia* Mjanmarsko* Singapur* Thajsko* Vietnam* Čína Japonsko Kórea	Brunej* Filipíny* Indonézia* Kambodža* Laos* Malajzia* Mjanmarsko* Singapur* Thajsko* Vietnam* Čína Japonsko Kórea India <i>Austrália</i> <i>Nový Zéland</i>	Brunej*+ Malajzia* Singapur*+ Vietnam* Chile+ Kanada Mexiko Peru USA <i>Austrália</i> <i>Nový Zéland</i> +
<i>Začiatok rokovaní o voľnom obchode</i>	2013	Nahradené formátom ASEAN+10	2013	2010 [‡]

Pozn.: TPP – v súčasnom formáte 11 krajín od r. 2013.

* Členské štáty ASEAN

+ Členské štáty Transpacifického strategického ekonomického partnerstva z roku 2005

Prameň: vlastné spracovanie

Ako vyplýva z uvedeného, Taiwan v súčasnosti neparticipuje nielen na projekte TPP, ale ani na jednej zo spomínaných aktuálnych iniciatív. Neúčast' Taiwanu je dôsledkom viacerých faktorov, medzi ktoré možno zahrnúť neštandardné postavenie Taiwanu v medzinárodných vzťahoch, rezervovaný postoj Číny, ako aj filozofiu ochrany vnútorného trhu na taiwanskej strane. Deklaratívna rovina záujmu Taiwanu zúčastniť sa na TPP (či RCEP) ho za predpokladu úspešného ukončenia rokovaní o uvedených projektoch potenciálne znevýhodňuje, osobitne pri zohľadnení aktívneho zapojenia jeho najväčšieho konkurenta – Kórejskej republiky – v dvoch z troch najvýznamnejších regionálnych projektoch obchodnej liberalizácie (T-FTA a RCEP) v situácii, keď Kórea navyše disponuje účinnými dohodami o voľnom obchode s USA a EÚ. Naznačený prístup Taiwanu možno vnímať ako prekvapujúci vzhľadom na riziká vyplývajúce osobitne z neúčasti na T-FTA a RCEP, keďže región JVA je pre krajinu kľúčový z pohľadu dodávateľských, ako i distribučných sietí. Okrem hospodárskych rizík sú s neúčast'ou spojené aj možné politické dôsledky. Bezprostredne vytvára začatie rokovaní o RCEP v roku 2013 na Taiwan tiež tlak na uzavretie prebiehajúcich rokovaní o voľnom obchode so Singapurom (ASTEP) a Novým Zélandom (ECA).

ZÁVER

Taiwanská ekonomika je výrazne integrovaná do svetovej ekonomiky v globálnom rozsahu, čo je v silnom rozpore s politickým postavením krajiny, ktoré je definované vzťahom s Čínou. Určitý pragmatizmus vniesol do ich vzájomných vzťahov tzv. Konsenzus 1992, v rámci ktorého obe strany deklarujú, že sú súčasťou jednej Číny, pričom si ponechávajú právo vlastnej interpretácie povahy „jednej Číny“. Koncentrácia na hospodárske otázky pod ochranným štítom Konsenzu priniesla širšiu a hlbšiu mieru prepájania oboch ekonomík. Rozvoj Taiwanu ako svetovej IKT veľmoci je úzko spojený s dynamickým rastom čínskeho hospodárstva. Pevninská Čína predstavuje vhodnú príležitosť ako produkovať lacnejšie a v rozsahu pre globálny trh. Veľká časť IKT exportov ČĽR pochádza z produkcie výrobných podnikov, ktoré sú vo vlastníctve taiwanských spoločností. Čoraz výraznejšie sa prejavuje integrácia oboch ekonomík prostredníctvom delby práce, v ktorej sa Taiwan koncentruje na výskum a vývoj, inovácie produktov, na ich následný marketing (ak produkujú pod vlastnou značkou, v prípade OEM a ODM produkcie sa o marketing stará vlastník dizajnu, resp. značky) a Čína na ich výrobu. Podnikateľské štruktúry vytvorené taiwanskými spoločnosťami v Číne v podstate kopírujú a dopĺňajú systém dodávateľských vzťahov vybudovaný v celom regióne JVA.

Delba práce medzi Taiwanom a Čínou (resp. ostatnými krajinami JVA s výnimkou Kórejskej republiky, ktorá vytvára konkurenčné dodávateľské štruktúry a čiastočne Japonska) prebieha vo vertikálnej rovine. V tomto zmysle prebieha delba práce aj medzi JVA a USA, resp. EÚ. Ak zoberieme do úvahy charakter vzťahov medzi USA a EÚ, ktoré predstavujú nosnú štruktúru svetového hospodárstva, rozdielnou je práve delba práce, ktorá prebieha v transatlantickom priestore v horizontálnej rovine. Je témou na zamyslenie, či je obdobná transformácia charakteru delby práce v rámci regiónu JVA možná a či nepredstavuje základ budúcej dynamiky rozvoja po vyčerpaní modelu postaveného v podstate na nákladoch pracovnej sily. Napriek svojej technologickej vyspelosti Taiwan nemá v tomto ohľade exkluzivitu pri definovaní budúceho vývoja minimálne z dôvodu podobných ambícií Japonska a Kórejskej republiky, resp. potenciálnych ambícií Číny v budúcnosti.

Vychádzajúc z predpokladu, že zvolená štruktúra hospodárstva s výrobou tovarových skupín s vysokým spotrebiteľským dopytom v globálnom meradle (a vysokou pridanou hodnotou produkcie náročnej na technológie) je najlepšou možnou a zároveň v súčasnosti jedinou dosiahnuteľnou podobou taiwanského hospodárstva, tak základným rizikom ekonomiky Taiwanu je pretrvávajúca citlivosť na externé vplyvy, osobitne v podobe poklesu dopytu na zahraničných trhoch. Vývoj v ostatných rokoch opakovane potvrdil, že motorom ekonomiky Taiwanu je zahraničný obchod. Zníženie dopytu po taiwanských tovaroch na zahraničných trhoch sa prakticky v reálnom čase prenáša do poklesu exportu a následne do spomalenia hospodárskeho rastu krajiny. Pri dlhodobejšom výpadku dopytu na kľúčových trhoch Taiwan čelí riziku stagnácie ekonomiky, ktoré môže teoreticky znížiť posilnením domáceho dopytu. Malý domáci trh (23 mil.) a nízka miera participácie strednej vrstvy na benefitoch z dynamického obdobia rozvoja ekonomiky v minulosti sú prekážkou zásadného nárastu domácej spotreby. V tejto súvislosti síce spravodlivejšia participácia všetkých sociálnych vrstiev na výsledkoch rozvoja môže priniesť zlepšenie situácie, avšak treba si uvedomiť do akej miery ekonomický význam Taiwanu vo svetovej ekonomike presahuje jeho geografický a populačný rozmer. Zachovanie obvyklej

dynamiky hospodárskeho rozvoja krajiny je možné iba v globálnom meradle a – ako mnohokrát v minulosti – prostredníctvom adaptácie na aktuálne podmienky vonkajšieho prostredia.

V reakcii na spomalenie hospodárskeho rastu taiwanská vláda podnikla už v roku 2011, a následne i v roku 2012, kroky s cieľom zvýšiť domáci dopyt a avizovala balíček ekonomických stimulov zameraných na posilnenie ekonomiky v krátkodobom horizonte a zvýšenie konkurencieschopnosti krajiny v dlhodobom horizonte. Stimulačný balíček zahŕňal stabilizáciu finančného systému, zmrazenie cien vybraných komodít, podporu investícií, pomoc priemyslu, podporu domácej spotreby a zvýšenie vývozu. Strategickým záujmom krajiny sa stalo pretvorenie Taiwanu na regionálne logistické, finančné a výskumné centrum. V reakcii na pokles exportnej výkonnosti v roku 2012 vláda tiež ohlásila tzv. Dračí plán na podporu exportu, ktorý sa prejavil o. i. zvýšenou intenzitou organizácie kontraktčných podujatí a podnikateľských misií. Podobne sa do pozornosti dostal sektor služieb a osobitne cestovný ruch. Vo všeobecnosti však k zásadným štrukturálnym zmenám v ekonomike v ostatných rokoch nedochádza. Dôvodom je pravdepodobne vysoká miera stability a rozsah systému dodávateľských vzťahov v priemysle prekračujúcom rámec taiwanskej ekonomiky.

Štandardným nástrojom na oživenie štruktúry hospodárstva sú investície. V tomto ohľade čelí Taiwan napriek pozitívnemu vývoju v štatistikách PZI v roku 2012 náznakom klesajúceho záujmu zahraničných investorov (napr. z USA), ako i nízkemu záujmu taiwanských investícií v zahraničí o návrat do materskej krajiny. Práve návrat investícií je jedným z nástrojov, prostredníctvom ktorých vláda dúfa v oživenie ekonomiky. Zhoršovanie investičných podmienok v Číne by mohlo napomôcť nárast investícií na Taiwane v progresívnom meradle tak, ako sa bude meniť charakter dominujúcich odvetví čínskej ekonomiky z náročných na pracovnú silu v prospech náročných na technológie. Keďže nárast miezd, problémy so stabilitou dodávok surovín a elektrickej energie, ako aj ďalšie faktory začínajú byť realitou investičného prostredia v Číne už v súčasnosti, riešenie môže priniesť blízka budúcnosť. Rizikom je skutočnosť, že podobným problémom budú potenciálni investori čeliť i na Taiwane v konkurencii zvyšných krajín regiónu JVA. I v prípade, že by Taiwan v súťaži o investície uspel, ich získanie týmto spôsobom ho môže pripraviť o auru ázijského tigra, ktorý skôr určoval vývoj regiónu, ako bol jeho prijímateľom.

Aktívne zapojenie do obchodnej liberalizácie v regionálnom i nadregionálnom rozmere je nevyhnutným predpokladom pokračovania hospodárskeho zázraku Taiwanu v budúcnosti. Odhliadnuc od špekulatívnej roviny scenárov budúceho vývoja vo vonkajšom a vnútornom prostredí taiwanskej ekonomiky, nezachytenie novej vlny integračných procesov je potvrdenou skutočnosťou. Je rovnako realitou, že Taiwan si ponecháva napriek čiastočnej liberalizácii relatívne protekcionistický prístup v ochrane vnútorného trhu prostredníctvom netarifných opatrení, osobitne technických a administratívnych prekážok, resp. nedostatočnej (a zrejme cielenej) nízkej rýchlosti a transparentnosti konania zodpovedných orgánov napr. v povoľovanom konaní na dovoz. V prípade poľnohospodárskych výrobkov však pretrváva popri fytošnitárnych normách aj klasická ochrana prostredníctvom colných bariér.

Zmena prístupu v miere uplatňovania protekcionistických obchodno-politických opatrení je zrejme potrebná, a to aj za cenu nevyhnutnej adaptácie vo

vybraných odvetviach. Politická zmena v tomto ohľade nebude ľahká, keďže taiwanské výrobné odvetvia majú všeobecne vysokú schopnosť projekcie svojho vplyvu na vládu. Rýchlu zmenu prístupu k obchodnej politike nenapomáha ani prekryvanie relevantných otázok obavami z postoja Číny k otázke zapojenia Taiwanu do bilaterálnych, či regionálnych obchodných združení. Napriek očakávanému ad hoc formulovaniu stanoviska Číny k pripojeniu Taiwanu k niektorému z liberalizačných projektov, možno vychádzať z predpokladu, že Čína nebude blokovat' uzavretie akejkoľvek dohody tretej krajiny s Taiwanom, pokiaľ bude obdobná dohoda podpísaná i s Čínou. Z tohto hľadiska, vzhľadom na účasť samotnej Číny, má väčšie predpoklady na úspech zapojenie Taiwanu do projektu RCEP, pričom následné pripojenie k TPP tiež nie je vylúčené. Prvotným signálom ďalšieho vývoja môže byť včasné ukončenie prebiehajúcich rokovaní o zónach voľného obchodu so Singapurom a Novým Zélandom. V prípade neúspechu, či neúčasti na integračných procesoch môže byť politickým dôsledkom s vážnymi hospodárskymi a sociálnymi dopadmi riziko, že Taiwan bude v budúcnosti prehladaný.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ASEAN: *ASEAN Economic Community Blueprint*, dostupné on-line: <http://www.asean.org/archive/5187-10.pdf> [citované 15.3.2013]
2. ASEAN: *ASEAN and FTA Partners Launch The World's Biggest Regional Free Trade Deal*, dostupné on-line: <http://www.asean.org/news/asean-secretariat-news/item/asean-and-fta-partners-launch-the-world-s-biggest-regional-free-trade-deal> [citované 15.3.2013]
3. ASEAN: *FTA Agreements*, dostupné on-line: <http://www.asean.org/images/2012/publications/FactSheet/FTA%20Agreements.pdf> [citované 15.3.2013]
4. BROWN, K. a kol.: *Investment Across the Taiwan Strait: How Taiwan's Relationship with China Affects its Position in the Global Economy*. London: The Royal Institute of International Affairs/Chatham House 2010, ISBN 978-1-86203-242-2
5. BOFT MOEA R.O.C.: *FTAs signed with trading partners*, dostupné on-line: <http://www.trade.gov.tw/english/Pages/List.aspx?nodeID=672> [citované 15.3.2013]
6. BOFT MOEA R.O.C.: *Trade Statistics*, dostupné on-line: <http://cus93.trade.gov.tw/ENGLISH/FSCE/> [citované 15.3.2013]
7. CENTRAL BANK OF R.O.C.: *Foreign Exchange Reserves*, dostupné on-line: <http://www.cbc.gov.tw/lp.asp?CtNode=699&CtUnit=307&BaseDSD=32&mp=2> [citované 15.3.2013]
8. CEPD: *2012 Taiwan Statistical Data Book*. Taipei: Council for Economic Planning and Development, Executive Yuan R.O.C. 2012
9. CEPD: *Economic Development R.O.C. (Taiwan)*. Taipei: Council for Economic Planning and Development, Executive Yuan R.O.C. 2012, ISBN 978-986-03-3668-9
10. CSABAY, M. a kol.: *Ekonomika rozvojových štátov*. Bratislava: Ekonóm 2011, ISBN 978-80-225-3129-0

11. CSABAY, M.: Historický vývoj a súčasná charakteristika ekonomiky Taiwanu
In: *Almanach – Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*, roč. II., č. 1/2007, ISSN 1337-0715, s. 81-89
12. DG TRADE: *European Union and United States to launch negotiations for a Transatlantic Trade and Investment Partnership*, dostupné on-line
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=869> [citované 15.3.2013]
13. DGBAS: *Key Economic Indicators (February 10, 2013)*, s. 1, dostupné on-line: <http://www.dgbas.gov.tw> [citované 15.3.2013]
14. DOBBS, R. a kol.: *Urban World: Cities and the Rise of the Consuming Class*. McKinsey Global Institute 2012, dostupné on-line:
http://www.mckinsey.com/insights/mgi/research/urbanization/urban_world_cities_and_the_rise_of_the_consuming_class [citované 15.3.2013]
15. HERITAGE FOUNDATION: *2013 Index of Economic Freedom*. Washington and New York: Heritage Foundation/The Wall Street Journal 2013, ISBN 978-0-89195-284-8
16. HIRATSUKA, D. – UCHIDA, Y.: *Vertical Specialization and Economic Integration in East Asia*. Tokyo: IDE-JETRO 2008
17. IDB MOEA: *2010 Industrial Development of Taiwan R.O.C*. Taipei: Industrial Development Bureau, Ministry of Economic Affairs R.O.C. 2010
18. IDE-JETRO/WTO: *Trade Patterns and Global Value Chains in East Asia: From Trade in Goods to Trade in Tasks*. Geneva: WTO 2011, ISBN 978-92-870-3767-1
19. IMF: *World Economic Outlook – October 2012*. Washington: IMF 2012, ISBN 978-1-61635-389-6
20. IMF World Economic Outlook Database,
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/index.aspx>
[citované 15.3.2013]
21. IC MOEA: *Statistics Summary Analysis*, dostupné on-line:
http://www.moeaic.gov.tw/system_external/ctrl?PRO=NewsListLoad&lang=1
[citované 15.3.2013]
22. LIPKOVÁ, Ľ a kol.: *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint 2 2011, ISBN 978-80-89393-37-4
23. MAC R.O.C.: *Explanation Concerning the Signing of the Cross-Strait Economic Cooperation Framework Agreement*,
<http://www.mac.gov.tw/lp.asp?ctNode=5921&CtUnit=4142&BaseDSD=7&mp=3> [citované 15.3.2013]
24. MOFA R.O.C.
<http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/NationalOrg/OrgList/?opno=3400817f-1a5b-443c-8969-174b5c7819b2> [citované 15.3.2013]
25. MOFA R.O.C.
<http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/Regions/AlliesIndex/?opno=f8505044-f8dd-4fc9-b5b5-0da9d549c979> [citované 15.3.2013]
26. MOEA R.O.C.: *BERI: Taiwan's Investment Environment No. 4 in the World, Second in Asia*, dostupné on-line:
http://www.moea.gov.tw/Mns/english/news/News.aspx?kind=6&menu_id=176&news_id=29651 [citované 15.3.2013]

27. MOEA R.O.C. Industrial Development Bureau
<http://www.moeaidb.gov.tw/external/view/en/about/index.html> [citované 15.3.2013]
28. SCHWAB, K. (ed.): *The Global Competitiveness Report 2012–2013: Full Data Edition*. Geneva: World Economic Forum 2012, ISBN 978-92-95044-35-7
29. THELLE, M. H. a kol.: *Taiwan: Enhancing Opportunities for European Business*. European Chamber of Commerce Taipei/Copenhagen Economics 2008
30. THELLE, M. H. – ALI, D. M.: *EU-Taiwan Trade Enhancement Measures*. Taipei: European Chamber of Commerce Taipei/Copenhagen Economics 2012
31. TODARO, M. P. - SMITH, S. C.: *Economic Development*. Harlow: Addison Wesley 2011, ISBN 978-14-08284-47-6
32. UNCTAD: *World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies*. Geneva: U.N. Publications 2012, ISBN 978-92-1-112843-7
33. WORLD BANK: *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*. Washington: International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank 2013, ISBN 978-0-8213-9615-5
34. WTO: *World Trade Report 2012*. Geneva: World Trade Organisation 2012, ISBN 978-92-870-3815-9
35. XING, Y.: *The People's Republic of China's High-Tech Exports: Myth and Reality*. Tokyo: Asian Development Bank Institute 2012

KONTAKT

Ing. Marek Csabay, PhD.
Fakulta ekonómie a podnikania
Paneurópska vysoká škola
Tematínska 10
851 05 Bratislava
E-mail: marek.csabay@uninova.sk